

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด
เมื่อวันที่ ๙ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๒๑

กอดกรรมฐานอยู่เฉย ๆ

ทรงเห็นแล้วทุกอย่างในบรรดาที่แสดงออกมาเป็นที่แน่ใจแก่ผู้เทศน์ผู้สอน ไม่มีการสงสัยในการแสดงออกมา เพราะฉะนั้นผู้ฟังจึงได้ผลได้ประโยชน์เต็มกำลังของตน เหมือนกับเราไปเห็นเหตุการณ์ต่าง ๆ ด้วยตาของเรา ได้ยินด้วยหูของเราอย่างชัดเจน จะเป็นเด็กเป็นผู้ใหญ่ไม่สำคัญ สำคัญที่รับรู้ได้เห็นด้วยตา จึงนำสิ่งนั้นเรื่องนั้นมาพูด ย่อมพูดได้อย่างอาจหาญ พูดได้ตรงกับความจริงมากยิ่งขึ้นกว่าได้ยินคำบอกเล่ามาพูด

ธรรมของพระพุทธเจ้ามาสมัยปัจจุบันนี้ เป็นศาสนาบอกเล่ามาแล้ว เป็นธรรมบอกเล่า เพียงบอกเล่ากันมาเรื่อย ๆ หาผู้รู้ความจริงไม่มี เพราะฉะนั้นธรรมแม้จะมีน้ำหนักมากเพียงไรตามหลักธรรมชาติของธรรมก็ตาม แต่อาศัยผู้นำมาไม่แน่นอนภายในจิตใจออกมาแสดง เรื่องความไม่แน่นอนนั้นจะทำให้ผู้ฟังแน่นอนได้อย่างไร เมื่อผู้แสดงก็ไม่แน่ใจผู้ฟังจะเอาความแน่ใจมาจากไหน ผลแห่งความไม่แน่ใจทั้งผู้เทศน์ผู้ฟังก็คือไม่ได้ผลเท่าที่ควรนั่นเอง เลยกลายเป็นเรื่องเทศน์เป็นพิธี ฟังเป็นพิธีไปเสีย

ครั้งพุทธกาลท่านไม่ได้เป็นอย่างนั้น พระพุทธเจ้าเทศน์ก็ดี พระสาวกเทศน์ก็ดี เทศน์ถอดออกมาจากใจที่รู้จริงเห็นจริงแล้วทุกสิ่งทุกอย่าง เมื่อเป็นเช่นนั้นผู้ฟังก็ถึงใจ เพราะเทศน์อย่างถึงใจ เพราะรู้ความจริงอย่างถึงใจการเทศน์จะไม่ถึงใจได้อย่างไร จะเทศน์มากเทศน์น้อยขนาดไหน ลึกตื้นหยาบละเอียดเพียงไร ก็ออกมาจากความรู้แล้ว เห็นแล้วทุกอย่าง ผู้ฟังจึงได้รับผลรับประโยชน์เป็นความหนักแน่นภายในจิตใจขณะที่ฟัง ต่างกันอย่างไร ที่ว่าครั้งพุทธกาลกับสมัยทุกวันนี้ต่างกันอย่างไรบ้าง คือต่างกันตรงนี้เอง

ฟังว่าสาวกขาดธรรม ตรัสไว้ชอบแล้ว ผู้ปฏิบัติชอบแล้วยัง นั้นตรงนั้น และรู้ชอบตามหลักธรรมนั้นแล้วยัง ถ้าปฏิบัติไม่ชอบรู้ไม่ชอบจะแสดงออกมาด้วยความชอบธรรมได้อย่างไร ผู้ฟังจะได้รับผลได้รับประโยชน์ให้เต็มเม็ดเต็มหน่วยได้อย่างไร เป็นไปไม่ได้ ฉะนั้นขอให้ทุกองค์ทุกท่านได้ตั้งใจประพฤติปฏิบัติให้เห็นความจริงภายในตนเอง ดังพระพุทธเจ้าและสาวกทั้งหลายที่ท่านรู้ท่านเห็นมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาล เพราะการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบเท่านั้น ที่จะสามารถรื้อฟื้นธรรมของจริงขึ้นมาให้เห็นอย่างชัดเจนได้ประจักษ์ใจ

เพราะธรรมทั้งหลายไม่อยู่ที่ใด ใจเป็นภาชนะอันสำคัญสำหรับรับรองธรรมได้อย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย ดินฟ้าอากาศก็เป็นดินฟ้าอากาศไป โลกก็เป็นโลกไป ธรรม

เป็นธรรม ใจเป็นภาชนะที่เหมาะสมอย่างยิ่งในการรับธรรม เช่นเดียวกับเหมาะสมกับการรับกิเลส สิ่งที่เป็นข้าศึกต่อธรรมนั้นแลท่านเรียกว่ากิเลส การปฏิบัติก็เพื่อรื้อเพื่อถอนสิ่งที่ปกคลุมหุ้มห่ออันเป็นของจอมปลอมนี้ออกจากใจ ด้วยการประพุดติปฏิบัติชอบ ความประพุดติปฏิบัติชอบนั้นแลเป็นอุบายวิธีที่จะรื้อถอนสิ่งปกคลุมหุ้มห่อจิตใจออกได้ ถ้าปฏิบัติไม่ชอบอย่างไรก็ได้ไม่มีทาง เพราะไม่ถูกกับหลักมัชฌิมา

คำว่าหลักมัชฌิมาก็คือความเหมาะสม การปฏิบัติเหมาะสมควรจะแก้กิเลสประเภทใดได้ ก็แก้ได้ตามความเหมาะสมแห่งการปฏิบัติ ท่านจึงยกถึงเรื่อง สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปป์ ขึ้น เป็นเรื่องปัญญาให้มีความเฉลียวฉลาด คิดหลายแง่หลายสันหลายคม อุบายวิธีการแก้ไขตนเองต้องพลิกแพลงเปลี่ยนแปลงหลายแง่หลาย तरह ไม่งั้นไม่ทันกับกิเลสซึ่งมีความแหลมคมอยู่มากภายในจิตใจของเรา มีธรรมะท่านนั้นที่สามารถปราบปรามกิเลสได้ ธรรมะเครื่องมือที่จะปราบปรามกิเลสก็คือสติปัญญาเป็นหลักสำคัญมากที่สุด

นี้ได้ปฏิบัติมาเต็มกำลังความสามารถ ไม่เห็นอันใดยิ่งไปกว่าสติกับปัญญา มีศรัทธา มีความพากเพียรเป็นเครื่องหนุนหลัง สติปัญญาเป็นเครื่องบุกเบิก พิจารณาอะไรถ้ามีสติก็รู้ได้ชัด มีปัญญาสอดส่องมองทะลุไปได้ไม่ครั้งใดก็ต้องครั้งหนึ่ง เห็นไปได้โดยลำดับ

ครั้งพุทธกาลกับครั้งนี้ต่างกันตั้งที่ว่ามานี้ คือผู้ปฏิบัติก็กลายเป็นเรื่องพิธีไปเสียสักแต่ว่าปฏิบัติ สักแต่ว่าเรียน ไม่ได้เรียนเพื่อหวังความรู้จริงเห็นจริงในธรรมแล้วประพุดติปฏิบัติตามที่ศึกษาเล่าเรียนมานั้น เพราะฉะนั้นเรียนได้มากน้อยจึงไม่กระเทือนกิเลสแม้ชนิดเดียวเลย หนึ่งถลอกสักชนิดหนึ่งก็ไม่ได้

ยิ่งเรียนมากเท่าไรก็ยิ่งเป็นการสั่งสมกิเลสมาก ด้วยความสำคัญของตนว่ารู้ฉลาด ได้เรียนอรรถเรียนธรรมมามาก นี้แหละธรรมกลายเป็นกิเลสขึ้นมาเป็นที่ตรงนี้ ด้วยความสำคัญของตนเอง ถ้าเรียนเพื่อจะรู้ธรรมจริง ๆ ไม่เป็นอย่างนั้น เรียนรู้ตรงไหนจุดใด บทใดบาทใด นำไปพินิจพิจารณา นำไปไตร่ตรองจนเห็นเหตุเห็นผล เห็นความลึกตื่นหยาบละเอียดแห่งบทธรมนั้น ๆ ผู้นั้นแลชื่อว่าผู้ปริยัติเพื่อปฏิบัติจริง

ที่นี้ปฏิบัติก็มีความจดจ่อต่อเนื่องกันด้วยข้อปฏิบัติที่ถูกชอบจริง ๆ นี่ก็เป็นบาทฐานเพื่อปฏิบัติ คือความรู้แจ้งแทงตลอดในธรรมโดยลำดับ ๆ คำว่าปฏิบัติธรรมนี้ไม่ได้หมายถึงว่าจะรู้ที่เดียวพรวดพราดให้เสร็จไปเลย คือรู้ไปโดยลำดับ ๆ ตามกำลังของสติปัญญาศรัทธาความเพียรของตน ตลอดถึงความรู้แจ้งเห็นจริงทั่วถึงในจิตใจนี้ ไม่มีอันใดลืล้น นั้นเรียกว่ารู้ตลอดทั่วถึง

ผู้ปฏิบัติอย่ามองที่อื่นใดให้ออกเหนือไปจากใจซึ่งเป็นตัวสังฆกิเลส หรือเป็นโรงงานผลิตกิเลสเป็นส่วนมากยิ่งกว่าจะผลิตรธรรม ให้มองดูตรงนี้ อย่าไปคาดสถานที่นั้นที่นี้กาลเวลาล่าเวลาหรือผู้ใดจะมาช่วยเรา ให้ตั้ง อตตตา ทิ อตตโน นาโถ เป็นที่พึ่งของตน ตนนั้นแลเป็นผู้จะถอนกิเลส เพราะการสังฆกิเลสไม่ได้มีผู้ใดมาสั่งสมให้ เราเป็นคนสั่งสมเองมาตั้งแต่ไหนเมื่อไร ที่นี้เราจะคอยให้ผู้ใดมาถอดถอนกิเลสประเภทต่าง ๆ ให้เรา อุกขาตาโร ตถาคตา พระพุทธเจ้าท่านสอนเอาไว้ ตุมฺเหทฺทิจฺจํ อาตบฺปิ ความเพียรเป็นเครื่องแผดเผากิเลสให้ท่านทั้งหลายพึงทำเอง พระพุทธเจ้าทั้งหลายเป็นแต่เพียงผู้ชี้บอกอุบายแนวทางเท่านั้น การทำงานเป็นหน้าที่ของท่านทั้งหลายจะทำเอง นี้ท่านสอนไว้อย่างนี้

เราก็เป็นลูกศิษย์ตถาคต ประหนึ่งว่าได้รับโอวาทของพระองค์อยู่ทุกวันด้วยสังฆธรรมที่แสดงอยู่กับตน มีแต่จะตั้งหน้าตั้งตาประพฤติปฏิบัติกำจัดกิเลสประเภทต่าง ๆ ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นภัยทั้งนั้น ไม่มีกิเลสตัวใดที่จะเป็นคุณต่อจิตใจของคนของสัตว์ มีแต่เป็นโทษทั้งนั้น มากน้อยก็ตาม และไม่มีใครที่จะรู้อย่างถึงจิตถึงใจ เห็นโทษเห็นคุณอย่างชัดเจนเหมือนพระพุทธเจ้า เหมือนพระสาวกอรหันต์ท่าน ท่านรู้ทั้งโทษทั้งคุณของกิเลสและของธรรม ท่านจึงนำมาสอนด้วยความถูกต้องแม่นยำ สอนใครก็เมื่อต่างคนต่างมุ่งความจริงอยู่แล้วทำไมจะไม่เข้าใจ และทำไมจะไม่ดูดีมีในธรรมที่ท่านสอน เพราะธรรมเป็นธรรมชาติที่มีรสชาติเหนือสิ่งใดในโลก สัพฺพรสํ ธมฺมรโส ชินาติ รสแห่งธรรมขำระซึ่งรสทั้งปวง

หุมีตามิให้ดูผู้มาศึกษาอบรม อย่าคอยฟังแต่ครูบาอาจารย์จะบอกจะกล่าวแนะนำสั่งสอน หรือขึ้นธรรมมาสน์ นโม ตสฺส ถึงจะว่าเทศน์ ผู้มาใหม่ก็ให้ดูผู้อยู่เก่า ผู้อยู่เก่าทำอย่างไรให้สังเกตดู หุมีตามิให้ดูให้ฟัง นั้นเป็นการศึกษาอยู่ในตัว ครูบาอาจารย์สอนเป็นอีกอย่างหนึ่ง เราศึกษาจากหมู่จากคณะที่ทำถูกต้องอยู่แล้วนั้นเป็นอีกอย่างหนึ่ง

เช่น ข้อวัตรปฏิบัติตอนเช้าตอนเย็นมีการทำอย่างไรบ้าง เราอย่าถือว่าเราเป็นพระอาคันตุกะ เราอย่าถือว่าเราเป็นพระแขก เราเป็นพระของพระพุทธเจ้าด้วยกัน เป็นพระลูกศิษย์ตถาคตเหมือนกัน หน้าที่การงานข้อวัตรปฏิบัติเป็นหน้าที่ของเราก็ต้องทำเพื่อกำจัดกิเลสด้วยกัน ไม่มีอะไรผิดแปลกกัน ฉะนั้นการมาศึกษาให้ศึกษาด้วยดี ตั้งหน้าตั้งตาประพฤติปฏิบัติ ทั้งกิจภายนอก ทั้งงานภายในคือจิตตภาวนา ให้ทำให้ถึงเหตุถึงผลถึงความสัตย์ความจริง เรื่องมรรคผลนิพพานจะพ้นอำนาจของความเพียรนี้ไปไม่ได้ ไม่ว่าสมัยใด ๆ มรรคผลนิพพานต้องปรากฏขึ้นได้เพราะความเพียรของผู้ไม่ทอด

การฝึกหัดอบรมภาวนา ผู้เริ่มต้นยังไม่เข้าใจในเรื่องภาวนา เราสังเกตพฤติกรรม
 บทต่าง ๆ ที่เรียกว่ากรรมฐาน ฐานที่ตั้งแห่งงาน คืออะไร ท่านสอน เกสา โลมา นขา
 ทันทา ตโจ ตั้งแต่วันบรรพชาอุปสมบทมานั้นมีความหมายอย่างไร โลกนี้ติด ผม ขน
 เล็บ ฟัน หนัง เหล่านี้เป็นสำคัญ ท่านจึงสอนเรื่องผม เรื่องขน เรื่องเล็บ เรื่องฟัน เรื่อง
 หนัง ว่ามีรูปพรรณสัณฐานเป็นของที่น่ารักน่าชอบใจที่ตรงไหน นอกจากเป็นของปฏิกุศล
 โดยหลักธรรมชาติของมันเท่านั้น จนกระทั่งไปถึงหนัง คนเราเมื่อไม่มีหนังแล้วดูกันไม่
 ได้ หากความสวยงามไม่มีเลยไม่ว่าผู้หญิงผู้ชาย จะเป็นชาติชั้นวรรณะใดก็ตาม คนเรา
 เมื่อไม่มีหนังแล้วดูกันไม่ได้ ท่านจึงสอนแต่เพียงหนัง เพราะเวลานั้นเป็นเวลาที่จะจำเพาะ
 ซึ่งไม่ควรจะสอนเอามากมาย

แต่อย่างไรก็ตาม ตโจ นั้นหนังครอบคลุมในอาการ ๓๒ ถลกหนังออกลองดูซิ
 คนดูได้ไหม ดูไม่ได้ทั้งหญิงทั้งชาย เพียงมองดูแล้วเป็นของปฏิกุศลน่าเกลียดน่าเบื่อ
 น่าหน่ายไปเสียทั้งหมด ที่เกิดความรักความชอบกันก็เพราะมีหนังหุ้มห่อตนเอง หลงผิว
 บาง ๆ เท่ากระดาษหรือเท่าใบลานนี้ก็ได้ จะว่าเราโง่ขนาดไหนมนุษย์เรา ก็รู้อยู่แล้ว
 ว่าผิวบาง ๆ เท่านั้นเป็นเครื่องหลอกล่อก็ยังเชื่อ เข้าไปข้างในนั้นเป็นปุพฺพโพลิตน้ำเน่า
 น้ำหนองเต็มไปหมดด้วยของปฏิกุศลหรือป่าช้าผีดิบ เราพิจารณาอย่างนี้พิจารณาเข้า
 พิจารณาออกหลายตลบตบทวน ทำไมจะไม่เข้าใจตามความจริง เพราะความจริงมีอยู่
 เป็นประจำในแต่ละบุคคล ๆ ให้พิจารณาอย่างนี้ จากนั้นผู้ที่กระจายขยายออกไปถึง
 อาการ ๓๒ อาการใดก็ได้แล้วแต่ความถนัด

ในขณะที่ภาวนาให้กำหนด จะกำหนด พุทฺโธ เป็นคำบริกรรม ธัมโม สังโฆ ก็ได้
 เราจะกำหนดอานาปานสติ คือลมหายใจเข้าออกก็ได้ ลมนั้นสัมผัสที่ตรงไหนมากกว่า
 กัน เช่นตั้งจุมูกลมสัมผัสมากกว่ากันก็ให้ตั้งความรู้ไว้ที่นั่น ตั้งสติไว้ที่ตรงนั้น ให้อ่านเวลา
 ลมผ่านเข้าผ่านออก รู้อยู่อย่างนั้นไม่ต้องไปคาดไปหมายถึงเรื่องมรรคผลนิพพานใด ๆ
 นอกเหนือไปจากงานที่กำลังทำอยู่ในเวลานั้น เรียกว่าในวงปัจจุบัน

จิตเมื่อได้อาศัยสติคอยควบคุมให้ทำงานอยู่เสมอก็ไม่ส่ายแสไปในที่อื่น ๆ ย่อม
 ตั้งหน้าทำการทำงาน แล้วก็ได้เป็นความสงบขึ้นมา เมื่อเป็นความสงบขึ้นมาแล้วความ
 สบายความเย็นไม่ต้องพูด ความแปลกประหลาดอัศจรรย์ ต้องปรากฏขึ้นจากความสงบ
 นี้ก่อนอื่น จึงขอให้พากันพิจารณา

ให้ได้ทรงมรรคทรงผล อย่าให้ไต่ยินแต่เชื่อว่าครั้งพุทธกาลองค์นั้นสำเร็จอยู่ที่
 นั้น สำเร็จพระโสดา สกิทา อนาคา อรหันต์ อยู่ที่ตรงนั้น ๆ องค์นั้นอยู่ในเขาลูกนั้น
 องค์นั้นอยู่ในป่านั้น แล้วชาวเราไม่มีอะไรเลย มีแต่ชี้หุมุราชี้หมาแห่งเต็มตัว เพราะ
 ความเพียรไม่เป็นที่ ศรัทธาไม่มี ผลประโยชน์จะเกิดขึ้นได้อย่างไร ก็มีแต่ศาสนาข่าว ฟัง

แต่ชาวคนอื่น ชาวของตัวไม่ได้เรื่อง ฟังแต่ข่าวท่านไปสวรรค์นิพพานกัน ชาวเรามีแต่จมอยู่กับรกรคือความร้อนของใจตลอดเวลา ความรู้ร้อนแม้จะเป็นขึ้นมานิดหน่อย ก็ยังมีเป็นความทุกข์ไม่ใช่น้อยพอที่จะไปนอนใจได้ พวกกันพิจารณาซิ

ถ้าการปฏิบัติยังมีมรรคผลนิพพานก็ยังมี คือมรรคผลนิพพานนั้นจะเกิดขึ้นจากการปฏิบัติเท่านั้น ไม่ขึ้นอยู่กับกาลสถานที่ใด ๆ เป็นสำคัญยิ่งกว่าการปฏิบัติ แต่สถานที่ที่บำเพ็ญนั้นย่อมอำนวยความสะดวกให้แก่การบำเพ็ญได้ ดังพระพุทธเจ้าทรงสอนว่า รุกขมุลเสนาสน์ นิสฺสหาย ปพฺพชฺชา ตตฺถ เต ยาวชิวํ อุตฺสวโห กรณียโณ นัน ร่มไม้ชายเขา รุกขมุลอยู่ในป่า ซอกห้วยริมเขาที่ตรงไหนเป็นที่สะดวกสบายแก่การประกอบความเพียร ขอให้เธอทั้งหลายไปอยู่ในสถานที่เช่นนั้น ไม่พลุกพล่านวุ่นวายสะดวกแก่การบำเพ็ญเพียร คือเป็นเครื่องสนับสนุนความเพียรของเราได้ดี

แต่อย่าลืมว่ากิเลสนั้นอยู่ภายในจิตใจ ไปอยู่ในป่าถ้าความเพียรไม่มี สติไม่เป็นที่ทำ ก็เหมือนกับกระรอก กระแต ที่เขาอยู่ในป่าก็ไม่เห็นวิเศษวิโสอันใด ที่พระพุทธเจ้าทรงสอนนี้ เพื่อสนับสนุนถึงเรื่องความเพียรของเราที่ได้อยู่แล้วให้ได้รับความสะดวกยิ่งขึ้นไป อำนาจความสะดวกมากขึ้น จนถึงขั้นบรรลุได้ในธรรมชั้นต่าง ๆ จนกระทั่งถึงอรหัตผล สด ๆ ร้อน ๆ อยู่กับธรรมของพระพุทธเจ้า บรรตามมรรคผลนิพพานไม่อยู่ในที่อื่นใด อยู่ด้วยกันกับธรรมของพระพุทธเจ้าคือสวากขาตธรรม ท่านตรัสไว้ชอบแล้ว

ขอให้ปฏิบัติให้ชอบเถิด เรื่องมรรคผลนิพพานไม่มีผู้อื่นใดที่จะมีอำนาจวาสนามากก็ดกกันหวงห้ามไม่ให้ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบนั้นได้รับผลเป็นที่พึงใจ นอกจากกิเลสภายในหัวใจของเราเท่านั้นกั้นกางไม่ให้เรารู้เราเห็นมรรคผลนิพพานได้ เพราะเราเชื่อมั่น เราลืมหัดเรา หลงมัน กลมายาของมันมีมากกิเลส จะทำความพากเพียรเล็ก ๆ น้อย ๆ มันก็แสดงอุปสรรคกีดขวางเข้ามาเสีย ทำให้ไม่เต็มเม็ดเต็มหน่วย กลัวแต่จะลืมหัดจะตาย กลัวจะไม่ได้หลับได้นอน กลัวจะเป็นความลำบาก ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นกลมายาของกิเลส เลยไม่เป็นทำเป็นทาง

ที่นี้เราก็กอดกรรมฐานอยู่เฉย ๆ เกสา โลมา นขา ทันตา ตโจ ก็อยู่ในตัวของเรานอนทับนั่งทับอยู่นั้น ไม่ได้เรื่องอะไรจากกรรมฐานดังที่ท่านสอนไว้ มรรคผลนิพพานจะเกิดขึ้นจากการพิจารณา รู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งเหล่านี้แล้วก็ไม่เกิดได้ เพราะเราไม่รู้

ใจเป็นของอัศจรรย์มาก ไม่มีสิ่งใดเสมอในโลกลนี้ เลวก็เลวมากถ้ากิเลสพาให้เป็นในทางที่เลว กิเลสไม่ได้ทำจิตใจให้มีคุณค่า นอกจากจะทำให้เสื่อมคุณภาพของจิตใจโดยลำดับ ธรรมเท่านั้นเป็นสิ่งที่ส่งเสริมจิตใจให้มีคุณค่าขึ้นโดยลำดับ จนกระทั่งถึงมีคุณค่าอย่างเต็มภูมิ ฉะนั้นเราไม่ได้มุ่งมาหากิเลส ไม่มุ่งมาทำลายจิตใจของตนให้ลดคุณค่าลงไป เรามุ่งเพื่ออรรถเพื่อธรรม เพื่อการส่งเสริมจิตใจให้มีคุณค่าขึ้นโดย

ลำดับ จนกระทั่งถึงเต็มภูมิของใจที่มีคุณค่าต่างหาก เพราะฉะนั้นจึงเห็นความสำคัญ
ของความพากเพียร อย่าลดละอย่าทอดทิ้ง

ป่าช้ามีอยู่ทุกแห่งทุกหน ใครเกิดมาป่าช้ามาพร้อมไม่ว่าที่ไหน เกิดตัวไหนตัว
เกิดตัวนั้นตัวตาย ตัวนั้นตัวคร่ำคร่าชรา ตัวนั้นตัวทุกข์ตัวลำบากอยู่ที่นั่นหมด ไม่อยู่ที่
อื่นพอที่เราจะไปคาดโน้นคานนี้ ตายที่โน้นตายที่นี่เท่านั้นปีเท่านั้นเดือน มันอยู่กับลม
หายใจ เมื่อลมหายใจหมดไปแล้วตายได้ด้วยกันทั้งนั้นทั้งหญิงทั้งชายชาติชั้นวรรณะใด
ไม่นิยม กระทั่งถึงสัตว์ตายได้ทั้งนั้นเมื่อหมดลมหายใจแล้ว

แต่เวลานี้ลมมีอยู่รู้ว่าเจ้าของเป็นคน มีหน้าซ้ำเรายังเป็นพระ มีหน้าที่การงาน
อันเดียวคือการประพฤติปฏิบัติกำจัดกิเลสออกจากภายในจิตใจ โดยไม่ต้องยุ่งเหยิงวุ่น
วายกับงานใด ๆ เลย ควรที่เราจะชะมกเขม่นในงานของเราให้เต็มเม็ดเต็มหน่วย ให้
เห็นเหตุเห็นผลภายในจิตใจ ได้ทรงไว้ซึ่งมรรคผลนิพพานดังครั้งพุทธกาลท่านทรง
เพราะข้อปฏิบัติอันดีอันงาม สุปฏิ อุชฺ ญา ย สามิจิปฏิบัติปุนโน นี้แลเป็นทางเดินเพื่อ
มรรคผลนิพพาน

ท่านว่า ยทิท จตตาริ ปุริสสุคานิ อฏฺฐุ ปุริสสุคคฺลา คู่แห่งบุรุษ ๔ เป็นบุรุษ
บุคคล ๘ ก็หมายถึงคนคนเดียวนั่นแล จะเป็นผู้ทรงมรรคทรงผลถึงนิพพานได้ เอส
ภควโต สวากสงฺโฆ นั้นแลคือสาวกอันแท้จริงของพระพุทธเจ้า แน่ท่านก็ว่าไว้อย่าง
นั้น ไม่ใช่สาวกปลอม สาวกอันแท้จริง พวกกันตั้งใจปฏิบัติ

พูดเพียงแค่นี้ก่อน